

Cap**Haz**-Net

Social Capacity Building
for Natural Hazards
Toward More Resilient
Societies

Oris politike št. 2

Na ramenih velikanov:

Povzetek začetnih ugotovitev projekta Caphaz-net

Uredili Annett Steinführer¹, Christian Kuhlicke² in Chloe Begg²

¹ Johann Heinrich von Thünen Institut – vTI, Braunschweig, Nemčija

² Helmholtz-Zentrum für Umweltforschung – UFZ, Leipzig, Nemčija

O projektu CapHaz-Net

CapHaz-Net – povečanje odpornosti družbe na naravne nesreče: Prožnejši družbi naproti" je evropski raziskovalni projekt (Usklajevalna dejavnost), ki ga finančno podpira 7. okvirni program Evropske komisije, Tema 6 "okolje (vključno s podnebnimi spremembami)"; št. pogodbe 227073, in traja od junija 2009 do maja 2012.

Oris politike CapHaz-Net

Oris politike CapHaz-Net je pomembno orodje, ki je namenjeno širjenju rezultatov projekta CapHaz-Net širši javnosti. Naše glasilo smo poimenovali Oris politike, ker želimo nasloviti najširšo javnost, ki jo zadevajo naravne nesreče – to pa niso le znanstveniki, ampak tudi druga zainteresirana javnost, kot so nosilci odločanja z različnih ustanov, organizacijskih in zemljepisnih ravni. Oris politike je dostopen na medmrežju na strani <http://www.caphaz-net.org>.

Izdal:

Center za okoljske raziskave – UFZ, Leipzig, Nemčija
(Helmholtz-Zentrum für Umweltforschung – UFZ)

Uredili:

Dr. Annett Steinführer (annett.steinfuehrer@vti.bund.de)

Dr. Christian Kuhlicke (christian.kuhlicke@ufz.de)

Chloe Begg (chloe.begg@ufz.de)

Prevod v slovenski jezik:

Dr. Blaž Komac (blaz.komac@zrc-sazu.si)

Print:

winterwork Grimma

Carl-Zeiss-Strasse 3, 04451 Borsdorf, Nemčija

www.winterwork.de

Avtorstvo fotografij:

Slika 1 Gina Sanders, www.fotolia.de

Slika 2 www.twicepix.net

Slika 3 Paul Senyszyn, www.istockphoto.de

Slika 4 Matija Zorn

Slika 5 Annett Steinführer

Slika 6 André Künzelmann

Layout:

annalogie, graphic design – Anna Britz

Osloer Strasse 12, 13359 Berlin, Nemčija

www.annalogie.de

Priporočeni način navajanja:

Steinführer, A., Kuhlicke, C., Begg, C. (2011): Na ramenih velikanov: Povzetek začetnih ugotovitev projekta CapHaz-Net-a. Oris politike št. 2, julij 2011. Konzorcij CapHaz-Net. Helmholtz Centre for Environmental Research – UFZ, Leipzig (dostopno na medmrežju na <http://caphaz-net.org/outcomes-results>) ter v slovenskem jeziku na spletni strani <http://giam.zrc-sazu.si/?q=sl/node/223>.

Vsebina

1	Uvod v krepitev zmožnosti družbe	5
2	Upravljanje z ogroženostjo zaradi naravnih nesreč.....	6
3	Ranljivost družbe	9
4	Dojemanje ogroženosti.....	10
5	Komuniciranje o naravnih nesrečah	12
6	Izobraževanje o naravnih nesrečah.....	14
7	Pomen ugotovitev	16
8	Naslednji koraki in prihajajoči dogodki.....	17

Poplave na Štajerskem v Avstriji

1 Uvod v krepitev zmožnosti družbe

Kljub našim najboljšim prizadevanjem se škoda zaradi naravnih nesreč v Evropi ne zmanjšuje. Eden od ciljev projekta CapHaz-Net je razumeti, na kakšne načine se različni člani družbe na različnih ravneh odzivajo na naravne nesreče, si od njih opomorejo in prilagodijo njihovim negativnim učinkom.

V tej fazi projekta je potekal pregled literature. Ugotovili smo, da je to področje raziskav v vzponu. Postalo je jasno, da se izraz krepitev zmožnosti družbe vedno bolj uporablja v strategijah in politiki, je v znanstvenih krogih pa je še v povojih.

Do sedaj je bila večina prizadevanj za krepitev zmožnosti družbe osredotočena na države v razvoju in so temeljila na domnevnem pomanjkanju znanja, virov, praks, sposobnosti, znanja ali njihove zaznane učinkovitosti, ki bi jo bilo mogoče izboljšati z usposabljanjem, izobraževanje, razpravami, partnerstvi, sodelovanjem, ali izmenjavo izkušenj.

→ **Ta oris politike je kratek in jedrnat pregled nekaterih glavnih ugotovitev ob pregledu literature v projektu CapHaz-Net. Ugotavljamo, da postaja krepitev zmožnosti družbe za naravne nesreče v Evropi, vedno pomembnejše področje raziskav.**

Z uporabo izraza krepitev zmožnosti družbe želimo poudariti da gre za dolgoročen, iterativen, in vzajemen učni proces, ki temelji na sodelovanju in medsebojnem delovanju različnih članov družbe, vključno s posamezniki, organizacijami in skupnostmi in se ukvarja z različnimi vidiki družbene zmožnosti (znanje, motivacija, omrežja, gospodarstvo, institucije, postopki).

V projektu CapHaz-Net razumemo zmožnosti družbe kot proces, ki ga podpira upravljanje z ogroženostjo in omogoča globlje razumevanje ranljivosti družbe in s tem povezanega dojemanja ogroženosti. To bomo dosegli s pomočjo komuniciranja in izobraževanja o ogroženosti.

V naslednjih poglavjih je na kratko prikazano, zakaj so omenjene teme pomembne za krepitev zmožnosti družbe in kakšne so njihove posledice za uspešno izoblikovanje posameznikov, organizacij in skupnosti, ki bodo odporne na naravne nesreče. Podrobnejše razprave so na voljo v posameznih poročilih na: <http://www.caphaz-net.org/outcomes-results>.

Oblikovanje kulture odpornosti na naravne nesreče je ključen izziv za sodobno Evropsko družbo.

CapHaz-Net se osredotoča na družbene dimenzije naravnih nesreč. Za razvoj strategij upravljanja z naravnimi nesrečami v prihodnosti je ključno razumevanje različnih ravni in lestvic upravljanja, pa tudi opredelitev odgovornosti.

2 Upravljanje z ogroženostjo zaradi naravnih nesreč

Upravljanje vključuje več formalnih in neformalnih družbenih ureditev in postopkov, ki se s časom spreminjajo in nenehno na novo opredeljujejo razmerja med državnimi institucijami in civilno družbo.

Pomen za krepitev zmožnosti družbe

- danes v družbi zaznavamo širok premik glede načina upravljanja družbe, ki obsega umik države, večjo privatizacijo in vstop novih vrst akterjev v politično odločanje.
- spreminja se naše razumevanje vpliva naravnih nesreč na varnost, zdravje in dobro počutje, zaradi česar postajajo očitne omejitve obstoječih pristopov k zmanjšanju ogroženosti zaradi naravnih nesreč, ki so bolj spremenljiv proces, kot smo mislili doslej.

Posledice za krepitev zmožnosti družbe

- v znanstveni literaturi obstaja temeljno soglasje, da je treba naravne nesreče obravnavati z več akterji na različnih ravneh. Vsi člani družbe imajo interes za upravljanje naravnih nesreč in prilagajanje nanje, zato je treba ustanoviti demokratične ustanove in regulativne okvire za zadovoljevanje potreb vseh članov družbe. Tak pristop zahteva tvorno sodelovanje in vzajemno razumevanje nagibov in razmerij med različnimi akterji.

nove oblike
upravljanja upravljanja
naravnimi nesrečami
morebitne pozitivne
posledice morebitne
negativne posledice
mreže več člani
družbe zunaj države.

NOVI NAČINI OBVLADOVANJA OGROŽENSTI	OBVLADOVANJE NARAVNIH NESREČ	MOŽNI POZITIVNI UČINKI	MOŽNI NEGATIVNI UČINKI
VEČNIVOJSKO OBVLADOVANJE S POUDARKOM NA VLOGI DRŽAVE	Vladne agencije, zasebni sektor, gospodarske javne službe, podjetja, skupine, domačini	Raznolikost mnenj, znanj, in zmogljivosti; boljše komuniciranje in usklajevanje.	Nejasna odgovornost; iluzija vključenosti; tokenistična vključenost; počasne odločitve in kompromisne rešitve.
VEČNIVOJSKO OBVLADOVANJE	Mednarodni dogovori, sodelovanje med državami; regionalna in krajevna omrežja.	Večja prožnost, izmenjava znanj in virov; več skupnega reševanja med različnimi ravni.	Nejasna razdelitev odgovornosti; konflikti med udeleženiimi
RAZLIČNE OBLIKE NADZORA	Komuniciranje in prepričevanje, prisila; uporaba tržnih mehanizmov; ureditev zasebnih podjetij.	Učinkovitejši načini uresničevanja skupnih političnih ciljev.	Zaupanje v okviru tržnih mehanizmov je slabo za tiste z manj sredstvi; razdrobljenost, in neučinkovita ureditev.
RAZPRŠENA ODGOVORNOST	Porazdeljene odgovornost imed zasebnim sektorjem, nevladnimi organizacijami in posamezniki.	Opolnomočenej; učinkoviti ukrepi in odločanje na krajevni ravni; več sredstev.	Nejasnosti glede odgovornosti; razdrobljenost politike odločanja in politika izvajanje; z vidika razpoložljivih sredstev so marginalne skupine lahko bolj ranljive.

Preglednica prikazuje nekatere od ključnih značilnosti »nove« oblike upravljanja z naravnimi nesrečami. Poudarjeni so možni pozitivni in negativni načini, ki se lahko uresničijo pri upravljanju z naravnimi nesrečami.

Če želite izvedeti več o upravljanju z naravnimi nesrečami, prosimo, pogledajte spletno stran projekta <http://caphaz-net.org/outcomes-results>.

Zaščita pred snežnimi plazovi v Švici

- **Poznavanje razpoložljivih virov in sposobnosti članov družbe za njihovo uporabo ter poznavanje njihovega dojemanja lastne ranljivosti lahko pomaga oblikovati učinkovitejša prizadevanja za krepitev zmožnosti družbe.**

3 Ranljivost družbe

S študijami ranljivosti družbe želimo ugotoviti in razumeti, zakaj so določene skupine ljudi bolj izpostavljene naravnim nesrečam, občutljive oziroma imajo manjšo sposobnost prilagajanja in soočanja z njihovimi vplivi v primerjavi z drugimi.

Razumevanje vzrokov in učinkov ranljivosti družbe je predpogoj za razvoj vseh vrst strategij prilagajanja ali upravljanja.

Pomen za krepitev zmožnosti družbe

- V tem smislu nista pomembna le na primer višina poplav ali intenzivnosti potresa; razumeti moramo družbene okoliščine, v katerih se zgodijo naravne nesreče, da bi lahko pravilno ocenili njihove posledice.
- Izboljšanje na področju zmanjšanja ogroženosti in povečanja pripravljenosti na naravne nesreče bomo dosegli s ponovno opredelitvijo in oceno različnih tipov ranljivosti posameznikov, družbenih skupin, gospodarstva, institucionalnih struktur in okoljskih virov.

Posledice za krepitev zmožnosti družbe

- Prizadevanja za krepitev zmožnosti družbe bi morala biti usmerjeni na zunanje in notranje vidike družbene ranljivosti: zunanji vidiki obsegajo prizadevanja za iskanje krovne oblike upravljanja z ogroženostjo, notranji pa poudarjajo izobraževanje, ozaveščanje, motivacijske treninge ter potrjevanje odgovornosti posameznika in skupnosti za lažje samostojno upravljanje oziroma obvladovanje lastne ogroženosti.
- Za ocenjevanje ranljivosti je ključno vprašanje »Kdo kaj določa na kakšni podlagi?« Ranljivost ljudi moramo gledati z vidika njihove sposobnosti vplivanja na lastno usodo. Prav tako je treba vsebinsko raziskati ustreznost pristopa od zgoraj (top-down) in od spodaj (bottom-up).

Če želite izvedeti več o ranljivosti družbe in naravnih nesrečah, prosimo, obiščite spletno stran <http://caphaz-net.org/outcomes-results>.

- **Splošno prepričanje je, da je pomanjkanje odpornosti družbe na naravne nesreče povezano neposredno z opredelitvijo in zaznavanjem lastne ranljivosti in s tem z razvijanjem lastne odpornosti na naravne nesreče.**

4 Dojemanje ogroženosti

Cilj študij dojemanja ogroženosti je razumeti, kako znanja, izkušnje, vrednote in čustva vplivajo na sodbo ljudi glede na resnost in sprejemljivost naravnih nesreč in s tem povezane ogroženosti.

Pomen za krepitev zmožnosti družbe

- Za krepitev zmožnosti družbe moramo razumeti, da je odločanje in ukrepanje ljudi odvisno od tega, kako dojemajo ogroženost: ali se čutijo izpostavljene naravnim nesrečam ali pa se čutijo sposobne za obvladovanje in prilagajanje naravnim nesrečam.
- Na dojemanje ogroženosti vplivajo tudi vrsta in kontekst ogroženosti, osebnost posameznika in družbene okoliščine.

Posledice za krepitev zmožnosti družbe

- Pregled literature je pokazal, da je eden od najpomembnejših dejavnikov dojemanja ogroženosti osebna izkušnja. Zaznavanje in zavedanje ogroženosti sta na visoki ravni neposredno po dogodku, vendar pa kmalu zbledita. Ljudem moramo pomagati pri obujanju spomina na izkušnje, ki so jih pridobili ob naravnih nesrečah, da bi jih motivirali za uporabo zaščitnih ukrepov ob morebitnih prihodnjih dogodkih.
- Iz pregleda literature izhaja, da je zaznavanje ogroženosti odvisno od tega, kako ljudje ocenjujejo zanesljivost delovanja ustanov in od tega, koliko zaupajo v zaščitne ukrepe in informacije, ki jih dobijo. Informacijska kampanja bo uspešna le, če jo bodo spremljali zaupljivi odnosi med prebivalci in organi, ki podajajo informacije.

Če želite izvedeti več o zaznavanju ogroženosti in naravnih nevarnosti, prosimo, pogledajte spletno stran <http://caphaz-net.org/outcomes-results>.

- **Osebne izkušnje in zaupanje sta pomembna dejavnika za dojemanje ogroženosti zaradi naravnih nesreč.**

Poznavanje dojemanja akterjev ranljivosti in ogroženosti je predpogoj za razvoj in obvladovanje lokalno usmerjenih ukrepov in strategij za prilagajanje.

Gozdni požari

- **Razumevanje, kako posamezniki dojemajo ogroženost, lahko pomaga pri izboljšanju komuniciranja ob naravnih nesrečah nevarnosti in pri izboljšanju izobraževanja o naravnih nesrečah.**

5 Komuniciranje o naravnih nesrečah

Komuniciranje o naravnih nesrečah lahko okvirno opredelimo kot izmenjavo informacij, ki so povezane z ogroženostjo med nosilci odločanja, strokovnjaki ter zainteresirano in prizadeto javnostjo. Vendar je v resnici komuniciranje o naravnih nesrečah bolj zapleteno, saj poteka na različnih prostorskih ravneh, med množico družbenih akterjev, ima različne namene ter poteka s pomočjo različnih orodij in prek različnih kanalov – raziskovanje komuniciranja o naravnih nesrečah je zato poseben izziv.

Pomen za krepitev zmožnosti družbe

- Na voljo je malo empiričnega znanja o učinkih komuniciranja o naravnih nesrečah z vidika zmožnosti družbe. Še več, do sedaj ni bilo skoraj nobenega premisleka o tem, katere zmožnosti družbe so dejansko potrebne in v kakšnem obsegu. Večina pomembne literature s tega področja se nanaša na tehnološke nesreče in ogrožanje zdravja.
- Empirične ugotovitve o učinkih enosmernega komuniciranja (kot so letaki ali informacijske kampanje) kažejo, da so takšna prizadevanja pogosto zelo uspešna pri ozaveščanju in izboljševanju znanja o ogroženosti, njihovi učinki na vedenje ljudi in njihovo pripravljenost na naravne nesreče pa so pičli.
- Dvosmerno komuniciranje povečuje zaupanje v posredovalce informacij in medsebojno razumevanje med strokovnjaki in lokalnimi interesnimi skupinami, ki zagotavljajo dragoceno podlago za učinkovitejše enosmerno komuniciranje o naravnih nesrečah. Združitev enosmernega in dvosmernega komuniciranja o naravnih nesrečah se zdi najobetavnejša strategija za doseg želenih ciljev.

Posledice za krepitev zmožnosti družbe

- Komuniciranje o naravnih nesrečah ponavadi razumemo kot prenos informacij o verjetnosti določene nevarnosti možnih posledic in o potrebnih ukrepih. Zdi se, da skoraj nihče ne razpravlja o prednostih, nevarnostih, stroških omilitvenih ukrepov, ogroženosti, pragovih sprejemljive ogroženosti ter o želeni ravni varnosti. V praksi teži komuniciranje ob naravnih nesrečah k obveščanju o dogodkih in objektivni ogroženosti, ne pa k družbeni, ekonomski, kulturni ogroženosti, ki so pomembnejše za širšo skupnost.
- Znanih je le nekaj primerov dobre prakse, v katerih so celovito uporabili spoznanja in smernice iz literature o komuniciranju na področju naravnih nesreč (npr., da mora komuniciranje temeljiti na potrebah občinstva). Sklenemo lahko, da je velik razkorak med teorijo in prakso komuniciranja o naravnih nesrečah v Evropi.

Če želite izvedeti več o komuniciranju na področju naravnih nesreč, preberite poročilo na spletni strani <http://caphaz-net.org/outcomes-results>.

Malo je znanega o učinkih komuniciranja o naravnih nesrečah. Obstaja pa nekaj dokazov, da enosmerne metode pozitivno vplivajo na ozaveščanje, medtem ko so dvosmerne komunikacije metode veliko učinkovitejše pri pridobivanju zaupanja in medsebojnega razumevanja.

Risk warnings near Arnside, UK

- **V primerjavi z drugimi področji preučevanja naravnih nesreč, je na področju komuniciranja o naravnih nesrečah še vedno malo raziskav, zlasti kar zadeva preučevanje pomena za družbeno vedenje. Enako velja za izobraževanje o naravnih nesrečah.**

6 Izobraževanje o naravnih nesrečah

Izobraževanje o naravnih nesrečah, kot ga razumemo v projektu CapHaz-Net, se nanaša na prenos splošnega (tematskega, organizacijskega, tehničnega) znanja in spretnosti za boljše spopadanje z naravnimi nesrečami. Ta prenos ponavadi poteka v izobraževalnih ustanovah (šole, ponudniki tečajev) s strokovnjakov na študente. Izobraževanje je veliko bolj formalizirano kot komuniciranje na področju naravnih nesreč ter je kodificirano v nacionalnih učnih načrtih in učbenikih za učence različnih starosti.

Izobraževanje o naravnih nesrečah mora spodbujati enakosti in pomen lastništva, da bi tako zmanjšali ranljivost in povečali zmoglosti družbe.

Pomen za krepitev zmoglosti družbe

- Poznavanje naravnih nesreč povečuje pripravljenost prebivalstva, da se aktivno vključi v dejavnosti, s katerimi zmanjšujemo ogroženost zaradi naravnih nesreč, kot so načrti ogroženosti, in je zato pomemben del zmoglosti družbe.
- Prenos znanja v izobraževanju ni omejen, enosmeren proces, ki bi potekal med učitelji in učenci. Otroci pridobljeno znanje prenašajo naprej staršem in drugim ljudem v njihovi socialni mreži, s tem pa pomembno prispevajo h krepitevi zmoglosti družbe.

Posledice za krepitev zmoglosti družbe

- Izobraževanje o naravnih nesrečah redko omenja družbene dimenzije naravnih nesreč. V prihodnosti bo v zvezi s tem s strani raziskovalcev potrebnega več prizadevanja. Raziskave se bodo morale usmeriti predvsem na to, kako izobraževanje vpliva na zaznavanje naravnih nesreč ter ranljivost in vedenjske spremembe v družbi. Trenutno je veliko pomanjkanje raziskav o izobraževanju (v šolah) o naravnih nevarnostih v Evropi, zlasti kar zadeva učinkovitost takšnega izobraževanja.

Če želite izvedeti več o izobraževanju na področju naravnih nesreč, si oglejte spletno stran <http://caphaz-net.org/outcomes-results>.

Nekaj primerov iz geografskih učbenikov, ki smo jih analizirali v projektu CapHaz-Net.

7 Pomen ugotovitev

Dobro poznavanje vsake od zgoraj navedenih tem in njihove povezanosti z zmogljivostjo družbe je pomemben korak na poti proti družbi, ki bi bila prožnejša z vidika naravnih nesreč. Krepitev zmogljivosti družbe je nov koncept v zvezi s tem. Novosti, ki so predstavljene v tem dokumentu, bodo pomagale pri ustvarjanju novih možnosti za raziskovalno dejavnost in omogočile novo razumevanje koncepta zmogljivosti družbe. Iz dosedanjih ugotovitev izhaja, da je treba vključiti vse ustrezne akterje v demokratične oblike upravljanja z ogroženostjo. Tako bodo tudi tisti, ki smo jim pripisali »pomanjkanje« določenih zmogljivosti lahko pomagali opredeliti njihovo lastno ranljivost. Takšen razvoj bo pripeljal k zaupljivim odnosom ter spodbudil uspešno komuniciranje in izobraževanje, ki podpira krepitev odpornosti. Nova spoznanja pa prinašajo tudi nove izzive. Tako bo treba razjasniti delitev odgovornosti med vsemi akterji in, če je mogoče, tudi ustrezno prerazporediti sredstva.

Poplave na reki Mulde, Nemčija 2002

→ **Priporočamo več raziskav o krepitvi zmogljivosti družbe za naravne nesreče po vsej Evropi, ki je v večjem delu le slabo raziskana.**

8 Naslednji koraki in prihajajoči dogodki

Če vas zanimajo določene teme ali če želite biti vključeni v projekt CapHaz-Net – nam pošljite elektronsko sporočilo: caphaz-net@ufz.de oziroma obiščite našo spletno stran <http://www.caphaz-net.org>.

K projektu CapHaz-Net lahko prispevate na veliko različnih načinov:

- nam pošljete vpogled v vaše delo, ki se vam zdi pomembno za krepitev zmožnosti družbe na področju naravnih nesreč ali nam predstavite primere dobre (ali slabe) prakse na področju naravnih nesreč;
- se na naši spletni strani prijavite za prejemanje najnovejših informacij o projektu CapHaz-Net, vključno z orisom politike in drugimi dokumenti;
- nam pošljete neposredne povratne informacije, kritične pripombe in vprašanja v zvezi s temi dokumenti po elektronski pošti na naslov caphaz-net@ufz.de.

Regionalne delavnice o naravnih nesrečah

- Regionalna delavnica o naravnih nesrečah 2, 4.–5. april 2011 v Gorici (Italija)

Tema: alpske naravne nesreče

Delo v skupinah in plenarna razprava, spodbujena s prispevki regionalnih interesnih skupin in povabljenih znanstvenikov ter SWOT analiza izbranih študije primerov na področju Alp.

- Regionalna delavnica o naravnih nesrečah 3, 10.–11. maj 2011 v Leipzigu (Nemčija)

Tema: izkušnje pri izvajanju Poplavne direktive EU s poudarkom na vprašanju participativnosti Sodelovalce bodo regionalne in nacionalne zainteresirane ustanove iz Srednje Evrope (DE, CZ, PL in AT), ki bodo razpravljale in delile svoje izkušnje z izvajanjem evropske poplavne direktive s povabljenimi znanstveniki in člani konzorcija projekta CapHaz-Net.

Projektne sestanki

- Sklepni sestanek projekta CapHaz-Net 15.–16. december 2011, Birmensdorf (Švica). Na sestanku bomo predstavili sintezo poglavitnih spoznanj konzorcija v različnih delovnih paketih projekta CapHaz-Net ob sodelovanju svetovalnega odbora in povabljenih strokovnjakov.